

Хлопик С.О.,
бакалавр кафедри вокально-хорового,
хореографічного та образотворчого мистецтва
факультету початкової освіти та мистецтва,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна
(ibbpqddl@gmail.com)

Форма і колір як базові складові в реалістичному відтворенні пейзажу

У статті розкрито суть форми і кольору як ключових засобів творення зображення у живописі, також проаналізовано особливості їх вираження у роботах з відтворенням реалістичних пейзажів. Висвітлення такого пронизане аналізом видів живопису (за характером їх виконання і застосування), зокрема станкового малярства, у сфері якого якраз розгорнута дієвість досліджуваних засобів. У цьому плані зазначено, що всяка живописна робота як процес виконання твору має розглядатися відкоректованим механізмом розумових, мисленнєвих та безпосередньо практичних (виконавських) дій митця. Проте щоб він насправді ставав таким, недостатньо лише того, щоб художник чогось дуже прагнув і проявляв себе широко творчою особистістю при написанні тої чи тої картини. Він обов'язково має бути свідомим того, що створює, як створює, для чого це робить, чи найкращі шляхи і способи для цього обрав. Далі автор підкреслює, що навіть при написанні найпростішого живописного твору його виконавець має добре знати основи живописної грамоти та засади її реалізації на практиці. Водночас коли ставляться завдання відтворити навколишню дійсність у реалістичному художньому ключі, то тут важливими є і знання особливостей виконання зображень за законами спостережуваної перспективи. Особливий наголос ставиться на тому, що в роботі живописця над відтворенням пейзажу в реалістичній манері усі набуті ним знання неодмінно торкаються специфіки вираження форм і кольорів зображуваного. Зосередження на цих аспектах є вкрай важливим, оскільки будь-яка допущені помилки, огріхи, невідповідності в унаочненні їх видозмін під впливом явищ перспективи завжди вносять розлад у досягнення правдоподібності між зображенням і зображуваним.

Ключові слова: живопис, пейзаж, вираження, реалізм, форма, колір.

Form and color as basic components in a realistic reproduction of the landscape

The article reveals the essence of form and color as key means of creating an image in painting, and also analyzes the peculiarities of their expression in works with the reproduction of realistic landscapes. The coverage of this is permeated with the analysis of types of painting (according to the nature of their execution and application), in particular easel painting, in the field of which the effectiveness of the researched tools is precisely deployed. In this plan, it is stated that any painting work, as a process of performance of the work, should be considered as a corrected mechanism of mental, thinking and directly practical (performance) actions of the artist. However, in order for him to actually become such, it is not enough for the artist to aspire to something and manifest himself as a widely creative personality when writing this or that picture. He must be aware of what he creates, how he creates it, why he does it, or the best ways and methods he has chosen for it. The author further emphasizes that even when writing the simplest pictorial work, its performer must know well the basics of pictorial literacy and the principles of its implementation in practice. At the same time, when the task is to reproduce the surrounding reality in a realistic artistic way, it is also important to know the peculiarities of the execution of images according to the laws of the observed perspective. Particular emphasis is placed on the fact that in the painter's work on the reproduction of the landscape in a realistic manner, all the knowledge acquired by him necessarily affects the specifics of the expression of the forms and colors of the image. Focusing on these aspects is extremely important, since any mistakes, flaws, inconsistencies in the visualization of their changes under the influence of perspective phenomena always bring a disorder to the achievement of verisimilitude between the depicted and the depicted.

Key words: *painting, landscape, expression, realism, form, color.*

Постановка проблеми. Якщо поставити собі завдання проаналізувати найбільш характерні складові реалістичного вираження пейзажу у живописних роботах, то тут зосередимося на особливостях трактування форм і кольорів. Загалом прийнято вважати, що кожна живописна робота, що наділена рисами художньої досконалості та якості, є не лише яскравим проявником безмежної творчої думки живописців, високої професійної практики, а й прямим доказом безмежного різноманіття живописних виражальних засобів. Однак фокусуючи свою увагу на реалістичному малюванні пейзажів живописними матеріалами, будемо бачити, що найбільш важливим тут

є передача форм і кольорів зображуваного. Притому це не просто відтворення форм і кольорів на індивідуальне бачення, тобто за тим принципом, як це зазвичай роблять художники у своїх творчих роботах – малюю, як відчуваю, як розумію, і як хочу. Тут діють чіткі правила передачі того, що бачиш. І вони строго підпорядковані законам спостережуваної перспективи (Яланський, 2011: с. 17).

Зважаючи на сказане, можемо констатувати, що процес роботи над живописним виконанням пейзажів у реалістичній манері завжди актуалізує свідоме оперування теорією і практикою перспективного малювання. А звідси випливає, що такі дії завжди спрямовані до передачі форм і кольорів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. До вивчення виражальності засобів живопису зверталися чимало теоретиків і практиків малярського мистецтва. Серед авторів тих праць, у яких розкриваються і характеризуються основи кольоровираження та формовираження у творах живопису, особливості їх безпосередньої реалізації сучасними митцями, – Л. Басанець, М. Гнатюк, В. Жердзицький, В. Михайленко, Г. Паньків, М. Писанко, С. Прищенко, М. Соченко, І. Туманов, А. Чебикін, В. Черватюк, М. Яковлєв, А. Яланський та ін. Аналізуючи такі напрацювання, подані в них судження і виводи про виражальність живописних засобів, специфіку оперування ними художниками, можемо цілком ствердити, що питання, яке ми піднімаємо, є актуальним і доречним. Це пояснюється тим, що кожен поступ у сфері реалістичного живопису пов'язаний не тільки з відтворенням форм і барв зображуваного. Відкритим завжди залишається питання, а що «нового» демонструє художник у виконаному ним пейзажі, якщо реалістичне малювання побудоване на типових «нормах» унаочнення реального. З іншого боку, важливим є з'ясування того, що виступає домінантним у написаному, на чому автор більше зосередився у виконаній роботі, які змісти він вклав у відтворені форми та кольори.

Мета статті. Проаналізувати форму і колір як засоби зображування у живописі, визначити особливості їх вираження у реалістичному пейзажі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Живопис – один із яскравих та особливо виразних способів передачі реальної дійсності, її творчих трактувань, також унаочнення уявлюваного, придуманого, нафантазованого. Завдяки цьому твори живопису використовують у різних життєвих сферах. Живопис дає можливість пізнавати навколишній світ за допомогою зорових образів, технік і прийомів, які безпосередньо формують мову образотворчого вираження як такого (Писанко, 1995: с. 28).

За характером функціонування, тобто за сферами застосування його творів, живопис прийнято розподіляти на такі види, як: декоративний, театральнo-декораційний, монументальний, станковий та мініатюру.

Питання, що тут висвітлюється, безпосередньо звернене до станкового живопису. Цьому різновиду живописного мистецтва властиві твори, які виконуються на «станках». Це загальна назва мольбертів, планшетних підставок (триног), етюдників та всякого іншого спеціального обладнання для утримування підрамників з полотнами, картонів, планшетів з папером під час роботи художника. Станкові твори, тобто роботи, виконані у такий спосіб, мають вільний характер. Вони є переносними і не «прив'язані» до якогось конкретного середовища як, наприклад, твори монументального мистецтва (Паньків, 2018: с. 448).

Станковий живопис – найпоширеніший і найбільш розвинений у жанрах різновид живописної творчості. Безпосередніми його жанрами виступають різноманітні тематичні спрямування, які й зумовлюють об'єднання виконаних живописних творів у певні споріднені групи за характером зображуваного. Як результат, розрізняють такі жанри живопису: портрет, натюрморт, пейзаж, анімалістичний жанр, також історичний, батальний, побутовий, релігійний, міфологічний жанри (Храпачов, 2016: с. 92). Якщо тут детальніше зупинитися на пейзажному жанрі, то посеред усього його різноманіття якраз і постають реалістичні зображення краєвидів.

Об'єднавши тепер усе сказане, побачимо, що саме у сфері станкового живопису художники пишуть пейзажі з реалістичним

унаочненню дійсності. Відповідно, для такої роботи вони мають добре знати всі особливості зображування дійсності за законами спостережуваної перспективи. Основний акцент ставимо на моменти, якими зумовлюється відтворення форм і кольорів у таких роботах. Адже саме через уміння правильно передавати видозміни форм і забарвлень предметів, об'єктів, загалом середовищ у просторі досягається характерна подібність між тим, що зображується, і тим, як воно зображене художником (Черватюк, 2011: с. 12).

Мистецтвознавчою наукою зазначено, що живопис займає особливе місце серед інших образотворчих мистецтв. Таке визначення зумовлене тим, що сама виражальність живопису базується на тих художніх засобах, які здатні забезпечити нам найкраще відтворення зовнішніх ознак видимого. І тут ключову роль віддаємо кольору. У живописних роботах колір завжди дієвий, а у багатьох випадках є особливо виражальним засобом, бо в його «арсеналі» чи не найбільше можливостей для передачі правдоподібності зображуваного, відтворення його зовнішнього вигляду (Прищенко, 2010: с. 13). Однак ті чи ті «задатки» виражальності кольорів не є однаковими для всіх видів живопису. У станкових творах вони постають у своїй характерній «манері», у декоративних у своїй і т. д. У кожному такому різновиді вирішуються суто «свої» конкретні задачі. І коли аналізуємо кольори, якими зазвичай унаочнюємо навколишній світ у роботі з натури чи відтворюємо його певні фрагменти (предмети, об'єкти, явища) у роботі з пам'яті або за уявою, але в реалістичній манері, то передусім звертаємося до закономірностей їх «візуальних змін» у просторі, стосовно їх віддаленості від глядача.

Кольорам, якими безпосередньо вибудовується реалістичне трактування дійсності, властиві три суттєві ознаки: кольоровий тон, ясність і насиченість (Кириченко, 2002: с. 101). Це означає, що всі якості кольорів, які є в природі, які ми безпосередньо спостерігаємо у той чи той час і за тих чи тих умов, можна визначити через ці три основні сутнісно-виражальні ознаки. Так, зокрема, *кольоровий тон* визначає еквівалент вираженого в ньому кольорового відтінку та означає приналежність його до групи теплих або холодних кольорів.

Діапазон локального вираження кольорового тону відбувається у межах виражальної дії його базового кольору, тобто барви, яка є «основою» побудови того чи того кольорового відтінку (Сидор, 2006: с. 28). Завдяки *світлоті (ясності)* колір є більш чи менш яскравим, світлішим або темнішим. Ступінь вираження такого визначається близькістю кольору до білого (Кириченко, 2002: с. 101). *Насиченість* (інтенсивність) кольору визначає ступінь «чистоти» вираженого в ньому кольорового тону. Найбільш насиченими кольорами серед хроматичних є ті, якими оперуємо при наведенні характеристик кольорового спектру. Насиченість кольору змінюється, якщо його змішують з чорною фарбою або білилом: колір втрачає яскравість, стає «сіруватим», «тьмяним» (Яланський, 2011: с. 19).

Отож, вираження кольорів у творах живопису з реалістичною манерою трактування зображуваного здійснюється через передачу їх кольорових тонів, насиченості та світлоти. Розуміючи механізм їх взаємодії, можна визначати реальне забарвлення будь-чого зображеного, усвідомлювати ступінь переходу предметного кольору в обумовлений, зв'язок конкретного кольору з іншими кольорами (Черватюк, 2011: с. 13). Одночасне порівняння спостережуваних чи відтворених у зображенні предметів, об'єктів, явищ за трьома ознаками кольору (кольоровим тоном, насиченістю і світлотою) постає методом безпосереднього визначення світлотіньових та кольорових відношень (Черватюк, 2011: с. 12).

Однак будь-яка вдала і професійно виражена колірна характеристика зображеного неодмінно потребує ще певної підтримки зі сторони художнього опрацювання його форми. Це можна розглядати, як закономірність логічних взаємозв'язків між кольоровираженням і формовираженням зображуваного у живописній роботі. Проте у кожному різновиді (стильовій манері) відтворення зображуваного ці взаємозв'язки є різними. Так, зокрема, у декоративному відтворенні зображуваного його формовираження має свої завдання, в основу яких покладено стилізацію, трансформацію, узагальнення, спрощення (Сидор, 2006: с. 16). В роботах з абстрактною манерою вираження аспект відтворення форм взагалі втрачає зв'язок з реальністю. Тут у

всьому змальовуваному немає жодного натяку на фактичну реальність (Сидор, 2006: с. 5). І лише в роботах, де зображення вибудовуються на засадах реалістичного художнього ключа, роль передачі форм відтворюваного стає буквально аналогічною кольоровиранню.

Звідси випливає, що принципи і прийоми побудови форм зображуваного, що подається у реалістичній манері, обумовлюються не лише знанням законів візуальної перспективи. Художник має володіти ще й усіма аспектами аналізу спостережуваного, проведення детального розбору його безпосереднього формоутворення, особливостей конструкції, пластики, пропорцій тощо. Весь візуально сформований образ він повинен «промальовувати» в уяві, відтак будувати його реально, передавати у виконуваному зображенні всі характерні для нього видозміни, що спричинені законами лінійної перспективи. Усе це є важливе для реалістичного відтворення дійсності у станковому живописі і аж ніяк його значимість не є менша, ніж значення кольоровирання.

Висновки. Будь-яку живописну роботу як процес виконання твору розглядаємо як чітко відкоректований механізм розумових, мисленнєвих та безпосередньо практичних дій митця. Щоб він насправді ставав таким, мало лише того, щоб художник проявляв себе широко творчою особистістю при написанні тої чи тої картини. Він обов'язково має бути свідомий, що створює, як створює, для чого це робить, чи найкращі шляхи і способи для цього обрав. Це означає, що при виконанні навіть найпростішого живописного твору його виконавець має добре знати живописну грамоту, засади її реалізації на практиці. Однак коли стоять завдання відтворити навколишню дійсність у реалістичному художньому ключі, то тут важливими є й знання особливостей виконання зображень за законами спостережуваної перспективи. У роботі живописця над відтворенням пейзажу в реалістичній манері усі набуті ним знання неодмінно торкаються специфіки вираження форм і кольорів зображуваного. Зосередження на цих аспектах є вкрай важливим, оскільки будь-яка допущена помилка чи невідповідність в унаочненні їх видозмін під впливом явищ перспективи (закономірностей

візуального сприйняття) завжди вносить розлад у досягнення правдоподібності зображеного до зображуваного.

Список використаної літератури

1. Кириченко, М.А., Кириченко, І.М. (2002). Основи образотворчої грамоти. Вид. друге. Київ: Вища школа. 190 с.
2. Паньків, Г. (2018). Взаємозв'язки станкового і монументального в образотворчому мистецтві. *Молодий вчений*. № 4 (56). С. 447–451.
3. Писанко, М.М. (1995). Рух, простір і час в образотворчому мистецтві. Київ: Вища школа. 63 с.
4. Прищенко, С.В. (2010). Кольорознавство. Київ: Альтерпрес. 354 с.: іл.
5. Сидор, М.Б., Федів, М.Й., Ясеницька, Ж.В. (2006). Основи грамоти з образотворчого мистецтва. Словник термінів. Дрогобич: РВВ ДДПУ. 78 с.
6. Храпачов, О. (2016). Історичний аспект живопису. *Українська академія мистецтва*. Вип. 25. С. 86–95.
7. Черватюк, В. (2011). Виховання художнього бачення на пленерних студіях. *Українська академія мистецтва*. Вип. 18. С. 9–15.
8. Яланський, А. (2011). Про формування у студентів колористичного відчуття в умовах пленеру. *Українська академія мистецтва*. Вип. 18. С. 16–21.